

УДК 330.3:338.439.5

А. В. Гріщенко,
аспірант кафедри управління бізнесом,
Одеський національний технологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0510-017X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.1.77

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

A. Hrishchenko,
Postgraduate student of the Department of Business Management,
Odessa National Technological University

RESEARCH OF TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE BAKERY INDUSTRY IN UKRAINE

У теперішній час, в умовах ринкової економіки та враховуючи негативні наслідки повномасштабної війни підприємства хлібопекарської промисловості України характеризуються незадовільним технічним станом та розбалансованістю економічних взаємозв'язків тощо. З огляду на це є потреба у дослідженні тенденцій розвитку промисловості, вирішенні проблем підвищення ефективності та конкурентоспроможності хлібопекарської промисловості, потребує перегляду пріоритетів розвитку на макро— і мікроекономічному рівнях та пошук шляхів забезпечення прискореного інноваційного розвитку.

У статті автором визначено основні тенденції розвитку хлібопекарської промисловості України в умовах економічної та політичної нестабільності та обгрунтовано причини й чинники, що гальмують її ефективний розвиток. Відзначено наявність власної сировинної бази і великої кількості посівних площ зернових культур, що може слугувати конкурентною перевагою для хлібопекарської промисловості України. Проаналізовано причини падіння внутрішнього виробництва борошна, проведений аналіз тенденцій виробництва та експорту борошна, наведена динаміка експорту борошна з України та зазначено ТОП-країн-імпортерів українського борошна.

Автором наведена динаміка виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Україні, проведений аналіз на зростання цін від початку війни, встановлено, що вплинула стрімка інфляція, внутрішні та зовнішні чинники, пов'язані з війною, виявлено, що за останні роки спостерігається падіння обсягів виробництва та споживання хлібної продукції. Проведений аналіз динаміки економічних показників та ціноутворення на хлібобулочні вироби в Україні. Проаналізовано інституційне середовище функціонування хлібопекарської промисловості України.

В даній статті запропоновані ключові тренди розвитку хлібопекарської промисловості України, які будуть направлені на досягнення стабільності та економічного зростання хлібопекарської промисловості України на засадах інноваційного розвитку.

At the present time, in the conditions of a market economy and taking into account the negative consequences of a full-scale war, enterprises of the bakery industry of Ukraine are characterized by an unsatisfactory technical condition and unbalanced economic relationships, etc. In view of this, there is a need to study the trends of industry development, to solve the problems of increasing the efficiency and competitiveness of the bakery industry, it is necessary to review development priorities at the macro— and microeconomic levels and to find ways to ensure accelerated innovative development. The analysis of the scientific literature showed that the more developed the country's economy, the closer the actual consumption of a certain food product is to the rational norm. This statement especially applies to the level of consumption of bread and bakery products, since a high level of their consumption is characteristic of poor countries. From this point of view, in the long term, it can be said that the market of bread and bakery products in Ukraine is saturated.

In the article, the author identifies the main trends in the development of the bakery industry of Ukraine in the conditions of economic and political instability and substantiates the reasons and factors that inhibit its effective development. The presence of its own raw material base and a large number of cultivated areas of grain crops was noted, which can serve as a competitive advantage for the bakery industry of Ukraine. The reasons for the decline in domestic flour production are analyzed, the trends in flour production and export are analyzed, the dynamics of flour exports from Ukraine are given, and the TOP countries of Ukrainian flour importers are indicated.

The author presented the dynamics of production of bread and bakery products in Ukraine, carried out an analysis of price growth since the beginning of the war, found that rapid inflation, internal and external factors related to the war had an effect, revealed that in recent years there has been a decline in production and consumption volumes bread products. The analysis of the dynamics of economic indicators and pricing of bakery products in Ukraine was carried out. The institutional environment of the functioning of the bakery industry of Ukraine is analyzed.

This article proposes key trends in the development of the Ukrainian baking industry, which will be aimed at achieving stability and economic growth of the Ukrainian baking industry on the basis of innovative development.

Ключові слова: хлібопекарська промисловість, ринок хліба та хлібобулочних виробів, ємність ринку, хліб, якість, пшениця, борошно, перспективи.

Key words: bakery industry, market of bread and bakery products, market capacity, bread, quality, wheat, flour, prospects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проведений аналіз наукової літератури показав, що найвищого рівня свого розвитку хлібопекарська промисловість України досягла в 70-ті роки ХХ ст. На той час здійснювалося масове будівництво хлібо заводів, оснащених новим хлібопекарським обладнанням і технологіями для виробництва широкого асортименту хлібобулочних виробів, який постійно вдосконалювався.

За кількістю підприємств, обсягом виробництва і вагомістю своєї продукції хлібопекарська промисловість є однією з ключових у харчовій промисловості України, що знаходиться в постійному процесі розвитку. Хлібобулочні вироби є важливим продуктом харчування для більшості населення нашої країни, вони потрібні людям будь-якого соціального статусу та з будь-яким рівнем прибутку.

Відтак, хлібопекарська промисловість є важливою стратегічною складовою вітчизняної промисловості, що покликана забезпечити населення основним продуктом харчування і гарантування продовольчої безпеки держави [4, с. 28]. Зазначимо, що повномасштабна військава агресія з боку російської федерації на території України спричинила негативні процеси, що відбиваються на загальних тенденціях роботи підприємств хлібопекарської промисловості, що потребує швидкого та ефективного реагування як у короткостроковій перспективі так і у довгостроковій.

Дослідження спрямовується на розв'язання таких важливих проблем як визначення ключових трендів розвитку хлібопекарської промисловості як вагової складової соціальної та продовольчої безпеки України, а також здійснення заходів з організації діяльності рин-

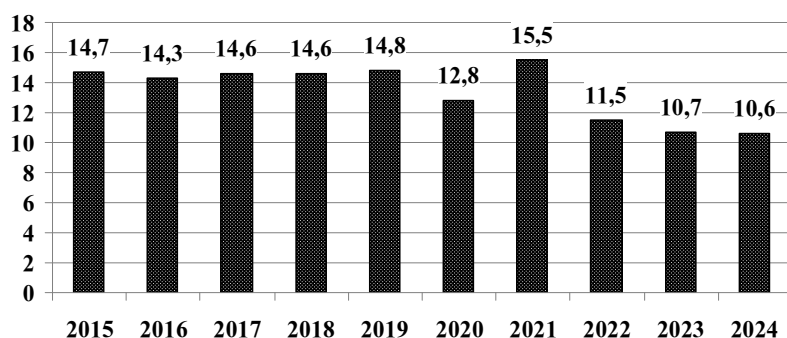
кових суб'єктів, що спрямована на розширення ринку хлібопекарської продукції, забезпечення інтересів споживачів та підвищення ефективності підприємств хлібопекарської промисловості в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Трансформація економіки України в сучасних ринкових умовах та виклики сьогодення зумовлює дослідження кожної пріоритетної сфери виробничої діяльності вітчизняних підприємств, в тому числі хлібопекарської промисловості із метою оцінки їх рівня ефективності. Різноманітні питання розвитку хлібопекарської промисловості України були розглянуті в роботах таких вчених-економів як: В. Бергер, В. Кійко, О. Мельник, О. Гавриленко, Н. Костецька, І. Новойтенко, В. Малиновський, У.-Ю. Повержук, О. Ставицький та інших. Особливої уваги нині потребує дослідження тенденцій розвитку хлібопекарської промисловості, стабільний розвиток якої ускладнений чинниками, які гальмують її розвиток і здатні провокувати соціальну напругу в суспільстві, що пов'язано в першу чергу із повномасштабною війною на території України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

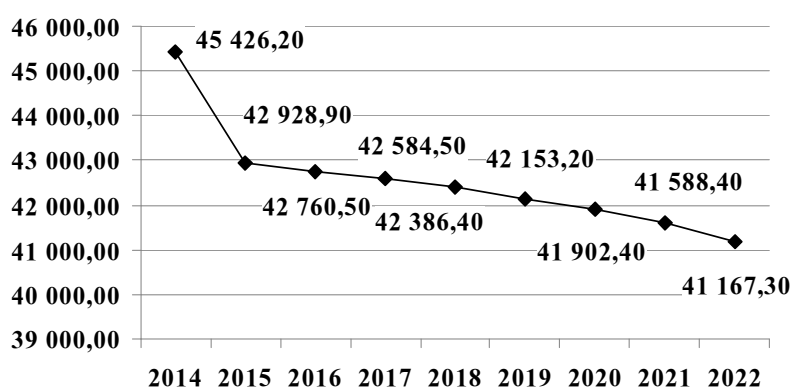
Метою статті є оцінка стану розвитку хлібопекарської промисловості України, виявлення тенденцій та проблем розвитку, визначення напрямів подальшого розвитку хлібопекарської промисловості в Україні, а також проведення аналізу інституційного середовища досліджуваної промисловості. Незважаючи на те, що будь-які зміни, які відбуваються на ринку хліба і хлібобулочних виробів, впливають на економічне та соціально-політичне життя країни, цій сфері традиційно приділяється значно менше уваги.

■ Динаміка посівних площ зернових культур, млн га

Рис. 1. Динаміка посівних площ зернових культур в Україні, 2015–2024 рр., млн га

Джерело: Державна служба статистики України [7].

—◆— Динаміка чисельності населення України, тис. чол.

Рис. 2. Динаміка чисельності населення України, 2014–2022 рр., тис. чол.

Джерело: Державна служба статистики України [7].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Хлібопекарська промисловість України посідає в системі АПК одне з провідних місць, тому що виконує завдання з виробництва для населення традиційно важливої продукції першої необхідності. Продукція хлібопекарської промисловості відрізняється широким асортиментом. Діяльність хлібопекарських підприємств має вагомое соціальне, економічне і політичне значення, а тому потребує своєчасного виявлення проблем, з якими стикаються вітчизняні підприємства, визначення перспектив розвитку та пошуку інноваційних шляхів підвищення ефективності їхньої діяльності. Виробництво хліба та хлібобулочних виробів в Україні на 99% забезпечується національними компаніями [6].

Проведений статистичний аналіз функціонування хлібопекарської промисловості пока-

зав, близько 10% хлібних продуктів випускають міні-пекарні та пекарнями при супермаркетах (які дуже активно розвиваються в останні роки), а решту 35% національного виробництва хліба та хлібобулочних виробів забезпечують понад 100 хлібо заводів, а більше 55% вітчизняного промислового виробництва хліба та хлібобулочних виробів припадає на шість найбільших компаній: ПАТ "Київхліб", ТОВ "Хлібний холдинг "Хлібні інвестиції", ПАТ "Концерн "Хлібпром", ТОВ "Хлібокомбінат "Кулиничі", ГК "Формула смаку", ГК "Хлібодар".

Враховуючи таку тенденцію варто відзначити наявність власної сировинної бази і великої кількості посівних площ зернових культур, що може слугувати конкурентною перевагою для хлібопекарської промисловості України. Динаміка посівних площ зернових культур представлена на рис. 1.

Проведений аналіз рисунку 1 показав, що тенденція має спадний характер. Посівні площі зернових і зернобобових культур станом на 2024 рік на рівні 10,6 млн га, що на 395 тис. га менше за показник 2023 року. З них озимої пшениці посіяно на 4,3 млн га (-0,3 млн га), ярої пшениці — 0,2 млн га. (+0,2 тис. га), озимого ячменю — 0,47 млн га (-0,15 млн га) [3]. Якщо аналізувати причини падіння внутрішнього виробництва борошна, то головні з них, на наш погляд, напружена політична ситуація; повномасштабна війна у країні; борошномельні підприємства втратили такі ринки збуту як АР Крим, окремі райони східних областей країни, а також зменшення населення України, спричинено як негативною демографічною ситуацією так і міграцією.

Варто зазначити, що чисельність населення України з кожним роком зменшується, що обумовлює скорочення попиту на хлібобулочну продукцію в тому числі (рис. 2).

Зазначимо, що з 24 лютого 2022 року близько 8,6 мільйона українців виїхали за кордон і не збираються повертатися додому принаймні до кінця війни. Внаслідок цього скоротилась кількість населення України значно скоротилась.

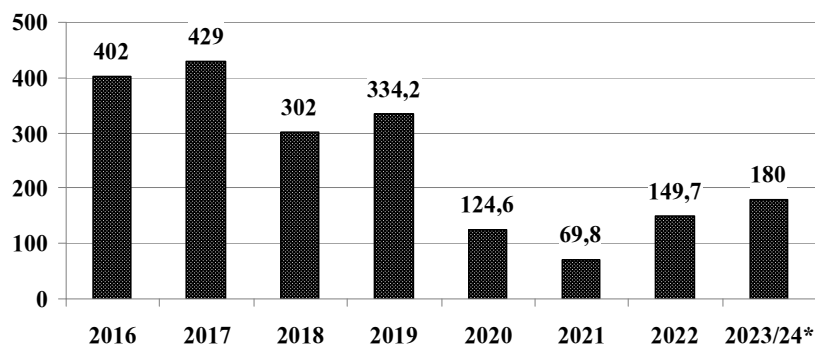
За даними Українського інституту майбутнього, на початок травня 2023 року кількість

Таблиця 1. Пропозиція та розподіл борошна в Україні

Показник	2021/22	2022/23	2023/24*
Виробництво	2 738	2 615	2 550
Внутрішнє споживання	2 477	2 050	2 300
Експорт	72	147	200
Кінцеві залишки	389	809	861

*Прогноз

Джерело: [8].

■ Динаміка експорту борошна з України, тис. т

Рис. 3. Динаміка експорту борошна з України, 2016–2023 рр., тис. т

Джерело: [21].

постійного населення становила 29 мільйонів осіб. З них лише третина працює. Згідно з даними Фонду народонаселення ООН, на 2023 рік в Україні проживало 36,7 мільйона осіб, з яких понад 20% становлять люди віком понад 65 ро-

ків, а ще 15,2% — діти до 14 років. За даними ООН, загальний коефіцієнт народжуваності становив 2,19, що вже вважається одним із щонайнижчих показників за останні роки [20].

Дана статистика свідчить про необхідність розширення збуту хліба та хлібобулочних виробів на зовнішньому ринку та розвиток інноваційної складової.

Наступним етапом є аналіз тенденцій виробництва та експорту борошна (табл. 1).

Проведений аналіз таблиці 1 показав, що виробництво борошна у 2022/23 МР скоротилося на 4,5% порівняно з попереднім сезоном — до 2,615 млн тонн, внутрішнє споживання — на 17%, до 2,05 млн тонн. Варто сказати і зазначу низьку купівельну спроможність населення в умовах воєнного часу. У зв'язку з цим пекарні перейшли на простіші рецептури і, як наслідок, звузився асортимент борошна, яке закуповують промислові споживачі.

За оцінкою Співки "Борошно-мели України", ТОП-10 ключових виробників борошна виглядає наступним чином: "Вінницький комбінат хлібопродуктів №2", "Столичний млин", "Дніпромлин", "Новопрорковський КХП", "Комерційна фірма Рома", "Рівне-Борошно", "Зернарі", "Запоріжжмлин", "ТД Ельдорадо", "Новоукраїнський КХП". Зазначимо, що 8 з цих 10 підприємств — це члени Співки "Борошно-мели України", які формують понад 60% українського ринку борошна [9].

Наведемо динаміку експорту борошна з України (рис. 3).

Проведений аналіз статистичних даних показав, що якщо у 2021–2022 рр. лівова частка експорту українського борошна припала на ОАЕ та Палестину, то у 2022–2023 рр. ТОП-імпортерами стали європейські країни — Польща, також у списку покупців з'явилися Румунія, Хорватія, Угорщина, Словаччина, Чехія, Молдова та інші. ТОП-країн-імпортерів українського борошна відображено на рис. 4.

Крім того зазначимо, що наші експортери спромоглися зміцнити позиції на ринку Близького Схо-

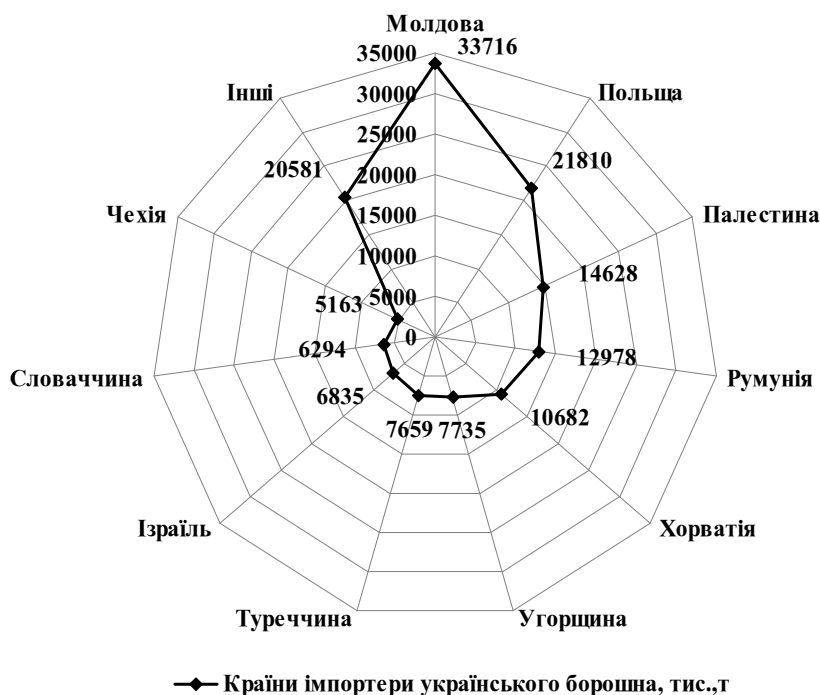

Рис. 4. ТОП-країн-імпортерів українського борошна, 2022–2023 рр., тис. т

Джерело: [21].

ду. Якщо у 2021—2022 рр. Палестина закупила 11,6 тис. тонн українського борошна, то у 2022—2023 рр. цей обсяг збільшився до 14,6 тис. тонн [8]. У країні Африки через складнощі з логістикою постачання українського борошна не здійснювалося.

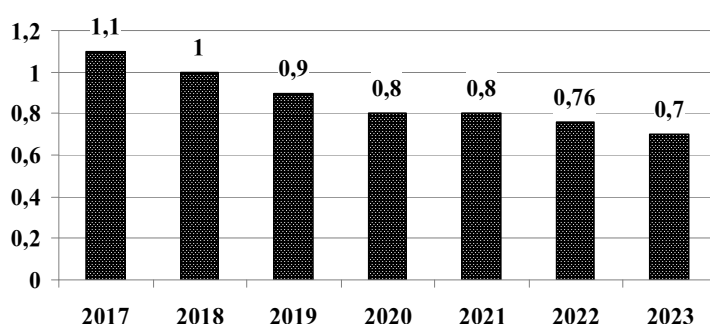
Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" раціональна норма споживання хліба та хлібобулочних виробів для дітей віком до 6 років становить 43,8 кг на одну особу на рік, для дітей віком від 6 до 18 років — 79,1 кг, для працездатного населення — 101 кг, для непрацездатного — 100 кг на одну особу на рік [24].

Аналіз даних Державної служби статистики середньодобове споживання хліба становить 250 г на людину, але норма закладена у продовольчому кошику становить 270 г. За статистичними даними у 2022 році на хлібні продукти до споживчого кошику припадає 9 % або 92,7 кг на одну особу за рік.

Відтак на зростання цін від початку війни вплинула стрімка інфляція, внутрішні та зовнішні чинники, пов'язані з війною. За останні роки спостерігається падіння обсягів виробництва та споживання хлібної продукції (рис. 5).

За період воєнного стану (у вересні до лютого 2022 р.) індекс споживчих цін сягнув 118,4%, ціни на харчові продукти зросли випереджаючими темпами (121,2%), на хліб — до 111,8%. У вересні до серпня 2022 р. індекс споживчих цін (інфляції) в Україні був незначним — 101,9%, на хліб — 100,6%. Найбільше зросли ціни на хліб пшеничний з борошна вищого ґатунку на півдні країни — у Миколаївській (3,6%) та Херсонській (2,9%) областях, на хліб пшеничний з борошна першого ґатунку — у Львівській (5,3%), та Дніпровській (1,9%) областях. Тобто у регіонах із нестабільною військово-політичною ситуацією (Херсонська, Миколаївська обл.) та місцях зосередження внутрішніх переселенців (Дніпропетровська та Львівська обл.) [10].

Необхідність дослідження розвитку хлібопекарської промисловості підкреслюється тим, що хліб та хлібобулочні вироби виступають невід'ємною складовою частиною раціону кожної людини, тому їх виробництво буде завжди актуальним [23].

■ Динаміка виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Україні, млн т

Рис. 5. Динаміка виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Україні, 2017—2023 рр., млн т

Джерело: Державна служба статистики України [7].

Отож наступним нашим кроком у дослідженні буде аналіз динаміки економічних показників та ціноутворення на хлібобулочні вироби (табл. 2).

Проведений аналіз таблиці 2 показав, що протягом досліджуваного періоду, вартість борошна за кілограм практично залишається незмінною. У той же час обсяг реалізованих хлібобулочних виробів збільшується, що свідчить про певний позитивний розвиток в цьому секторі економіки. Зазначимо, індекс споживчих цін на хліб та середні ціни на батон зросли в першому кварталі 2022 року, стабілізувавшись на певному рівні після цього. В той же час, обмінний курс гривні до долара показує мінливість, а з вересня 2022 року спостерігається стрімкий його ріст. Загальний обсяг доходів бюджету України збільшується, досягаючи максимального значення в січні 2023 року. Прожитковий мінімум і облікова ставка Національного банку України також зростають протягом року. Зазначимо що станом на липень 2024 р. облікова ставка НБУ становила 13%, офіційний курс НБУ — 41,1190 грн, а прожитковий мінімум в Україні на рівні 2920 грн, що на 331 грн більше порівняно із минулорічним показником [11].

За даними Мінагрополітики спільно із Центром досліджень продовольства та землекористування KSE Institute відзначається, що лише за лютий-червень 2022 року сільському господарству було нанесено збитків на суму 4,3 млрд дол. США [12]. У тому числі збитки внаслідок знищення або часткового пошкодження сільськогосподарських угідь та незбору врожаю склали 2,135 млрд дол. США, ірригаційної інфраструктури — 225 млн дол. США. Через мінування територій та військові дії в регіонах прогнозувалося, що лишаться незібраними 2,4 млн га озимих культур вартістю 1,4 млрд дол. США. За даними Conflict Observatory на

Таблиця 2. Аналіз динаміки економічних показників та ціноутворення на хлібобулочні вироби в Україні, 2022–2023 рр.

Дата	Середні ціни на батон (500г) (грн)	Вартість борошна пшеничного (грн/кг)	Обсяг реалізованих виробів (млн грн)	Індекс споживчих цін на хліб (%)	Прожитковий мінімум (грн)	Обмінний курс (грн/дол)	Доходи бюджету України (млн грн)	Облікова ставка НБУ (%)
01.02.2022	18,63	15,65	1625,9	101,6	2393	28,4555	119056,3	10
01.03.2022	18,93	16,81	1290,5	104,5	2393	29,2549	120597,4	10
01.04.2022	19,67	18,04	1522,6	103,1	2393	29,2549	83602,9	10
01.05.2022	19,74	18,34	1551,1	102,7	2393	29,2549	107455,2	10
01.06.2022	20,27	18,29	1642,3	103,1	2393	29,2549	108178,6	10
01.07.2022	20,64	17,89	1778,2	100,7	2508	29,2549	178787	25
01.08.2022	20,74	17,41	1831,5	101,1	2508	36,5686	224479,2	25
01.09.2022	20,86	17,23	1906,9	101,9	2508	36,5686	220363,6	25
01.10.2022	21,06	16,94	1938	102,5	2508	36,5686	85518	25
01.11.2022	21,25	16,73	1905,7	100,7	2508	36,5686	139938,4	25
01.12.2022	21,48	16,79	2073,5	100,7	2589	36,5686	310116,1	25
01.01.2023	21,83	16,85	1961,2	101,4	2589	36,5686	121449,5	25
01.02.2023	21,95	16,71	1866,2	100,9	2589	36,5686	284178,9	25
01.03.2023	22,14	16,68	2198,6	100,7	2589	36,5686	525888,4	25
01.04.2023	22,3	16,62	2076,7	100,3	2589	36,5686	787536,7	25
01.05.2023	22,25	16,55	2131,1	100,1	2589	36,5686	1060965	25
01.06.2023	22,33	16,4	1975,5	100,2	2589	36,5686	1302394	25

Джерело: Державна служба статистики України [7].

основі збору інформації та супутникових знімків, станом на вересень 2022 р. 15,73% зернохосовищ, включаючи елеватори, бункери для зерна та склади для зберігання пшениці, ячменю, насіння соняшника були знищені або знаходяться на окупованих територіях [1].

Згідно даних першого віцепрезидента "Всеукраїнської асоціації пекарів" Юрія Дученка відомо, що за офіційною статистикою, виробництво хлібобулочних виробів в 2021 році складало 2100 т/добу, станом на 2022 р. підприємствами, що входили до складу "Всеукраїнської

асоціації пекарів", випікалося близько 1000 т хліба на добу. Але до статистики потрапляє половина реального виробництва, оскільки частина пекарень працює в тіньовому секторі. Також зазначено, що пекарям критично не вистачає обігових коштів. Хоча ціна на хліб збільшилася з початку 2023 року на 20—25%, але це фактично рівень інфляції. Водночас ми маємо подорожчання всіх складових: ціна на яйця зросла в рази, подорожчав цукор, олія та інші інгредієнти [13]. Також потрібно враховувати, що ціни на хліб також піднімуться через зрос-

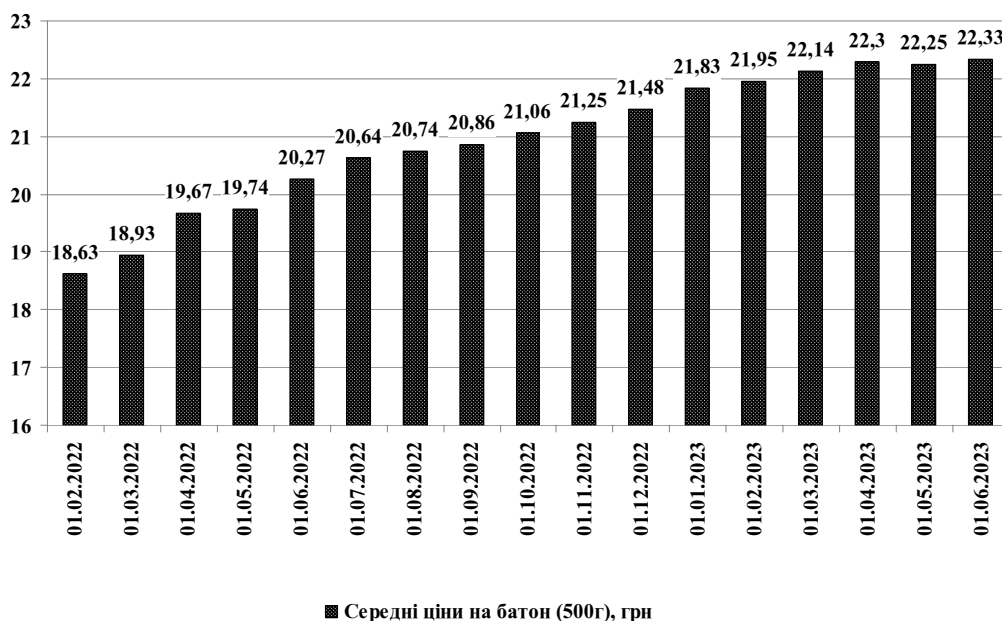

Рис. 6. Динаміка вартості ціни одного батону (500 г) в Україні, 2022–2023 рр., грн

Джерело: сформовано автором на основі даних табл. 2.

Таблиця 3. Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, 2017–2021 рр., тис.

Показник	Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів									
	2017		2018		2019		2020		2021	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
Хліб житній	9,3	0,86	6,5	0,66	8,3	0,92	6,2	0,78	5,4	0,6
Хліб пшеничний	449,1	41,8	408,1	41,8	364,9	40,8	322,4	40,5	350,6	41,5
Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	342,3	31,8	305,9	31,4	269,4	30,1	242,4	30,5	252,8	30
Вироби булочні	265,2	24,7	245,3	25,2	238,1	26,6	211,4	26,6	223,4	26,4
Хліб дістичний	1,6	0,15	1,5	0,15	1,3	0,14	1,0	0,1	1,1	0,1
Хліб інший	5,6	0,52	7,7	0,79	10,9	1,2	11,4	1,4	11,8	1,4
Всього	1073,1	X	975	X	892,9	X	794,8	X	845,1	X

Джерело: Державна служба статистики України [7].

тання вартості енергоресурсів та пального тощо.

Варто враховувати, що продукція хлібопекарських підприємств має нетривалий термін реалізації та придатності, а основними її споживачами є населення місцевого ринку. Тому пропозиція хлібобулочних виробів на ринку формується на основі платоспроможного попиту споживачів, їхніх традицій, смаків і уподобань.

На рисунку 6 зображена динаміка зміни вартості батона в Україні за досліджуваний період.

Досліджуючи питання ціноутворення на хлібобулочні вироби варто сказати, що це є складним процесом, на який впливають різноманітні фактори. При цьому ціни на хліб, що формуються у ланцюгу доданої вартості, починаючи від вирощування пшениці, стримуються завдяки наявності перехідних залишків зернових в Україні та мають регіональні розбіжності.

За офіційною інформацією директора компанії Київ "Хліб" Юрія Дученко у червні та липні 2024 року основні виробники хліба в Україні спрацювали або в мінус, або в нуль: "Ціни на борошно за останні кілька місяців зросли на 50% і продовжують збільшуватися. Якщо у квітні ми купували борошно по 10 тисяч за тону, то зараз воно коштує вже 15 тисяч, а до листопада очікується ціна 16—16,2 тисяч. Борошно у собівартості хліба — це приблизно 40%. Інша сировина (цукор, соняшникова олія та ін.) подорожчала з початку року більше ніж на 20%. Зростають витрати на електроенергію, логістику, пакувальні матеріали та ін. Тому необхідно підвищувати ціни на хліб на 15—20%. Якщо цього не станеться, багато хлібо заводів можуть просто зупинитися, і в країні почнуться перебої з хлібом. Уже зараз низка підприємств на межі зупинки, дехто переходить на роботу в одну зміну" [14].

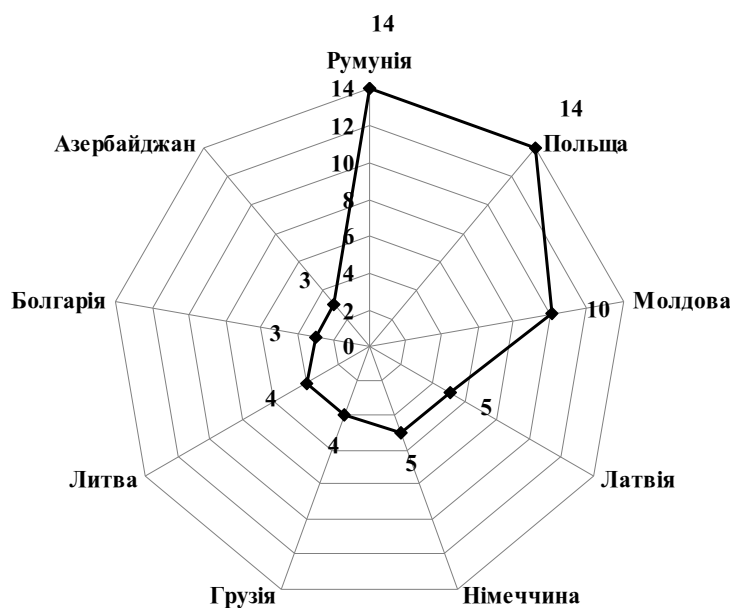
При цьому суттєве зростання цін на борошно пояснюється тим, що на внутрішньому ринку обмежена пропозиція зерна другого класу

(а саме таке йде на борошно для хлібопекарської галузі). Багато продавців притримують зерно в очікуванні вигідніших цін. Окрім того, борошномели несуть великі витрати через відключення електроенергії, хоча, наприклад, у хлібо заводів, які належать до критичної інфраструктури, перебої зі світлом у липні були мінімальними. При цьому пекарі не можуть підвищувати ціни на хліб адекватно зростанню цін на сировину та збільшенню своїх витрат. У результаті виникають великі касові розриви, підприємства не можуть вчасно розраховуватися за своїми контрактним зобов'язанням

Наступним етапом дослідження аналізу стану та тенденцій розвитку підприємств хлібопекарської промисловості України є дослідження обсягу та асортименту даної промисловості. Результати дослідження наведено в таблиці 3.

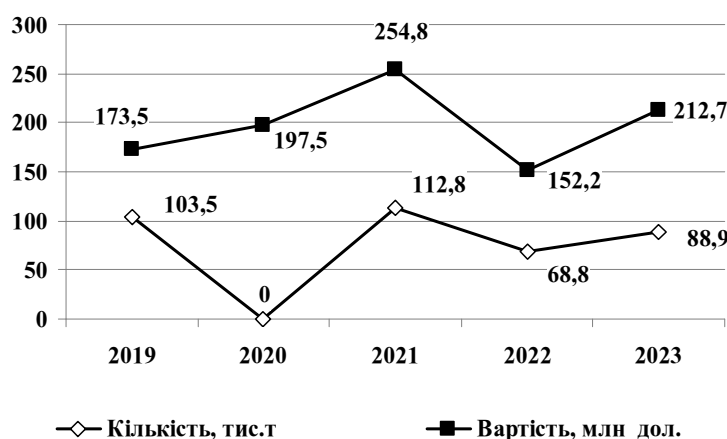
Проведений аналіз таблиці показав, що асортимент хліба та хлібобулочних виробів у досліджуваний період свідчить про скорочення обсягів промислового виробництва традиційних видів хліба простої рецептури і найнижчого цінового діапазону: хліба житнього, пшеничного, житньо-пшеничного, булочних виробів.

У діяльності хлібопекарських підприємств спостерігається розширення асортименту хлібобулочних виробів та поліпшення його структури у результаті збільшення виробництва хліба і хлібобулочних виробів із муки поліпшеного помелу, випікання виробів, у склад яких входять молочні продукти, виробів, збагачених білками, вітамінами, збільшення обсягу виробництва дієтичних сортів хліба й виробів для дитячого харчування. Однак ця позитивна тенденція сповільнюється внаслідок зниження купівельної спроможності населення. Хлібопечення входить до складу переробної промисловості й основна частина витрат припадає на сировину. Якість продукції значною мірою залежить від якості сировини, застосовуваної у

—♦— Головні покупці хлібобулочних солодошів
Рис. 7. Основні експортери хлібобулочних солодошів з України у 2023 р. тис. т

Джерело: [16].

—◇— Кількість, тис. т —■— Вартість, млн дол.
Рис. 8. Динаміка експорту хлібобулочних кондитерських виробів, 2019–2023 рр.

Джерело: [16].

виробництві, а ефективність діяльності підприємства — від співпраці з постачальниками цієї сировини [5].

Слід зауважити що, оскільки, хлібопекарська промисловість є однією з найбільш важливих складових продовольчої безпеки, то налагодження та зміцнення вже існуючих зв'язків на зовнішньому ринку є одним з пріоритетних завдань.

Україна у 2023 році експортувала хлібобулочних кондитерських виробів на \$213 мільйонів, що на 40% більше, ніж у 2022 році. У натуральному вираженні експорт цієї продукції минулого року зріс на 29% — до 89 тис. тонн, повідомляє Українська Асоціація Аграрного

Експорту із посиланням на дані Державної митної служби [15]. Відповідно за офіційними даними Української асоціації аграрного експорту у 2023 році головними покупцями хлібобулочних солодошів з України (рис. 7).

Відтак, експорт солодошів приніс загальні доходи у 213 мільйонів доларів (+40%). Разом з іншими групами "кондитерки" хлібобулочні солодоші у 2023 році продемонстрували зростання показників експорту. Кондитерські вироби вітчизняного виготовлення у 2023 році в основному продавалися в Європейський Союз, сумарні закупки держав якого склали 122 мільйони доларів або 57% від всієї вартості [15].

Динаміку експорту хлібобулочної продукції в Україні у 2019—2023 рр. зображена на рис. 8.

Аналіз аналітичної літератури стверджує, що від початку 2024 року експорт хлібобулочних солодошів продовжує збільшуватися у натуральному та грошовому виразі: у січні-березні їх експорт досяг приблизно 25 тис. тонн, що на третину перевищило обсяги за перші три місяці 2023 року, при вартості у майже \$62 млн (+ 43 %). Найбільшими покупцями в цьому сегменті, як і раніше, виступають Румунія, Польща і Молдова, забезпечуючи українським компаніям понад третину валютного виторгу.

Досліджуючи тенденції розвитку хлібопекарської промисловості варто звернути на складову імпорту. Відповідно даних Митної служби України протягом січня-травня 2024 року в Україну імпортували товарів на суму \$27,5 млрд, а експортували — на \$16,8 млрд [17].

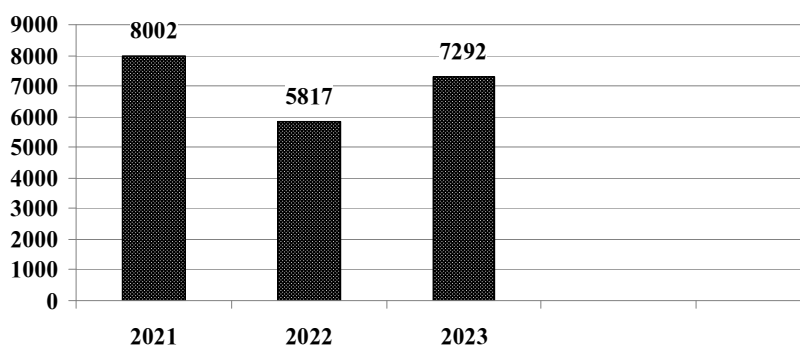
За результатами компанія Pro-Consulting проаналізуємо ринок заморожених хлібобулочних виробів в Україні. До заморожених хлібобулочних виробів відносять як сире тісто та сирі напівфабрикати (заготовки круасанів, булочок тощо), так і напівготові (готові на 80-100 %) заморожені продукти (хліб, батони, та ін.) Такі товари широко застосовують у закладах HoReCa, мережах міні-хлібопекарень чи продуктових супермаркетів та пропонують для роздрібних споживачів [18].

Динаміку імпорту заморожених хлібобулочних виробів в Україні зображено на рис. 9.

Проведений аналіз рисунку показав відновлення галузі після значного падіння внаслідок початку повномасштабної війни. В

той же час українські виробники заморожених продуктів нарощують обсяги виробництва та експорту продукції, проте до відновлення довоєнних показників мова поки не йде. За офіційними даними компанія Pro-Consulting ринок суттєво залежить від загальних обсягів споживання хлібобулочних виробів, проте потребує особливих умов зберігання та приготування. При цьому експерти зазначають, що враховуючи рівень міграції населення та кількість потенційних споживачів, прогнозувати суттєве зростання ринку можна лише у разі припинення війни та повернення населення в Україну [18].

Відповідно ми вважаємо, що підвищення ефективності діяльності хлібопекарської про-

■ Динаміка імпорту заморожених хлібобулочних виробів в Україні, тонн

Рис. 9. Динаміка імпорту заморожених хлібобулочних виробів в Україні, 2021–2023 рр., тонн

Джерело: [18].

мисловості в продовольчій системі України та її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, оновлення та раціональне використання потенціалу галузі, забезпечення населення країни якіс-

Таблиця 4. Інституційне середовище функціонування хлібопекарської промисловості України

Закони України		
Закони України	від 18.05.2017 № 2042-VIII	«Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»
	від 22.07.2014 № 1602-VII	«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів»
	від 21.06.2012 № 5007 – VI	«Про ціни і ціноутворення»
	від 24.06.2004 № 1877 – IV	«Про державну підтримку сільського господарства України»
	від 09.04.2015 № 329-VIII	«Про ринок природного газу»
	від 23.12.1997 № 771/97-ВР	«Про безпечність та якість харчових продуктів»
Накази		
Накази	Мінагрополітики та продовольства України від 13.03.2013 № 175	«Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.01.2013 №15»
	Державного департаменту продовольства від 20.04.2004 року № 17	«Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості (робіт, послуг) продукції у хлібопекарській промисловості»
	Мінагрополітики України від 06.06.2001 № 153	«Про затвердження спеціалізованої форми первинного обліку товарно-транспортної накладної та Інструкції про порядок заповнення, застосування спеціалізованої товарно-транспортної накладної на відпуск хлібобулочних виробів»
	Державної служби статистики від 17.12.2012 № 520	«Про затвердження Номенклатури продукції промисловості (НПП)»
	Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.10.2010 № 487	«Про затвердження Технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів»
Постанови Кабінету Міністрів України		
Постанови Кабінету Міністрів України	від 16 грудня 2022 року №1384	«Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 року № 1109 «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури»
	від 27 січня 2023 року №76	«Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час»
	Постанова КМУ від 26.12.2012 № 1196	«Про внесення зміни до пункту 2 Порядку постачання та використання борошна, виробленого із зерна державного інтервенційного фонду»
	від 30.10.2008 № 373	«Про затвердження Порядку формування цін на продовольчі товари, щодо яких затверджено державне регулювання»
	від 13.06.2002 № 803	«Про заходи щодо проведення моніторингу цін і тарифів на споживчому ринку»
	від 14.04.2000 № 656	«Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення»
Інші інструктивні матеріали		
Інші інструктивні матеріали	Галузева угода 2023-2025 рр.	Інструкція з нормування питомих витрат палива, теплової та електричної енергії на виробництво хліба, хлібобулочних та кондитерських виробів. Кваліфікаційні характеристики професій робітників: «Виробництво хліба та хлібобулочних виробів».

Джерело: систематизовано автором на основі [19].

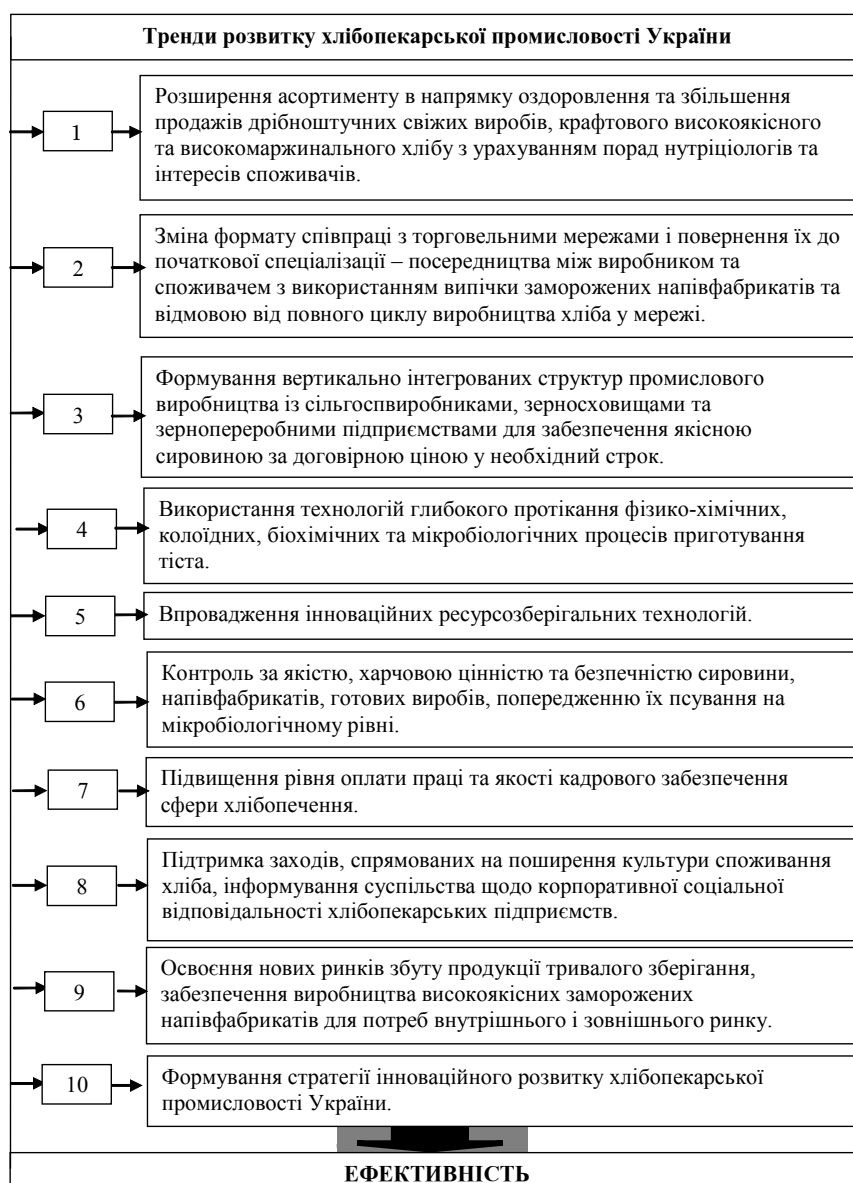

Рис. 10. Ключові тренди розвитку хлібопекарської промисловості України

Джерело: систематизовано автором.

ною хлібопекарською продукцією вимагають розроблення інноваційної Стратегії розвитку хлібопекарської промисловості, яка має охопити напрями і заходи вирішення усіх вказаних вище проблем, у тому числі державної підтримки правового й економічного характеру, з перспективою постійного моніторингу та контролю виконання визначених завдань.

Виходячи з вище сказаного, держава має бути зацікавлена в розвитку хлібопекарської промисловості через розширення ринку споживання продукції. Дослідження свідчить про те, що держава має звертати особливу увагу на регулювання діяльності хлібопекарської промисловості.

Доцільно буде розглянути нормативно-правову базу, що регламентує діяльність хлібопекарських підприємств (табл. 4).

Аналіз інституційного середовища хлібопекарської промисловості показав, що для того, щоб хлібозаводи мали можливість нормально працювати, забезпечувати свою конкурентоспроможність, відновлювати виробничі фонди, вирішувати соціальні питання, влада повинна у відповідності з Конституцією і законами України не втручатися до господарської діяльності хлібозаводів, а забезпечувати можливість працювати при нормі рентабельності, яка є науково обґрунтованою і підтверджена практикою. Для забезпечення умов здорової конкуренції потрібно, щоб всі виробники мали однакові технологічні умови, санітарні норми і забезпечували вимоги технології, сплачували однакові податки [25].

Зазначимо, що державне регулювання грає важливу роль у забезпеченні стабільності цін на соціально важливі товари. Аналіз динаміки економічних показників та ціноутворення на хлібобулочні вироби в Україні показав, що економічні, соціальні та політичні чинники безпосередньо впливають на динаміку ціноутворення. Саме тому

ми вважаємо, що для подолання руйнуючих наслідків продовольчого сектору, спричинених військовою агресією російської федерації, необхідно зосередити зусилля усіх учасників національної продовольчої системи на відновлення виробничих потужностей та інфраструктури із імплементацією інноваційної складової розвитку. При цьому конкурентоспроможність стає універсальною вимогою ринкових відносин, що забезпечує економічне зростання всіх економічних агентів. У конкурентних умовах доміною їх формування є саме інноваційна стратегія підприємства, що являє собою результат заходів стратегічного управління [22].

Український ринок хлібопекарської продукції в цілому знаходиться у депресивному

стані, про що свідчить невинне скорочення обсягів виробництва та споживання продукції, саме тому на основі проведеного детального аналізу ринку хлібопекарської промисловості виокремлено ключові тренди перспективного розвитку хлібопекарської промисловості України (рис. 10).

Варто також врахувати, що для хлібопекарської промисловості характерні: висока транспортабельність основної сировини (борошна); мала транспортабельність готової продукції; неможливість тривалого зберігання більшості видів хлібних виробів (з огляду на їх псування); робота відповідно до щоденного (мінливого за величиною і асортиментом) замовлення посередників [2, с. 66].

Варто зазначити, що хлібопекарська промисловість є перспективною, оскільки забезпечує швидкий обіг капіталу, має можливості розширювати асортимент, розробляти нові види продукції, що не займає надто багато часу і не потребує великих витрат грошових коштів, виробникам пропонується нове більш потужне, ефективне та економне обладнання (в основному зарубіжне) для виробництва хлібобулочних виробів на інноваційних засадах.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, узагальнюючи аналіз стану та тенденції розвитку хлібопекарської промисловості України варто зазначити, що першочергового вирішення потребують запитання: стабільного забезпечення хлібопекарської промисловості необхідною кількістю якісного хлібопекарського борошна; удосконалення статистичного обліку виробництва хліба та хлібопродуктів; перегляду і удосконалення нормативної документації на хлібопекарську сировину; захисту споживачів від неякісної хлібопродукції; формування стратегії інноваційного розвитку хлібопекарської промисловості України тощо. Проведений аналіз наукової літератури показав, що чим розвиненіша економіка країни, тим ближче фактичне споживання певного продукту харчування до раціональної норми, особливо це твердження стосується рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів, оскільки високий рівень їх споживання характерний для бідних країн. З цієї точки зору на довгострокову перспективу можна стверджувати, що ринок хліба та хлібобулочних виробів в Україні є насиченим.

Ми вважаємо, що на хлібопекарських підприємствах необхідно визначати реальний

попит на продукцію, розширювати асортимент і поліпшувати якість продукції, нарощувати обсяги виробництва, раціонально використовувати наявні потужності, встановлювати сучасне енергозберігаюче технологічне обладнання, проводити реконструкцію, оптимізувати витрати, формувати ефективну стратегію інноваційного розвитку враховуючи передові сучасні технології.

Література:

1. Ukraine's Crop Storage Infrastructure: Post-Invasion Impact Assessment. 15 September 2022. Conflict Observatory About Us. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/grain-1>. (дата звернення: 05.08.2024).

2. Бергер В.В. Дослідження ринку хлібопекарної та кондитерської галузей України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 1 (62). С. 64—70.

3. Інформаційне агенство "Interfax". Мінагрополітики прогнозує у 2024 р. скорочення виробництва зернових до 52,4 млн тонн, збереження врожаю олійних — 21,7 млн тонн. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/981090.html> (дата звернення: 07.07.2024).

4. Кійко В., Мельник О., Гавриленко О. Хлібопекарська галузь України в умовах воєнного часу. Товари і ринки. 2023. № 1. С. 27—40.

5. Костецька Н.І. Розвиток хлібопекарських підприємств в Україні: проблеми та перспективи http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23915/1/Tezy_2013.pdf (дата звернення: 06.08.2024).

6. Новойтенко І.В., Малиновський В.В. Стан та основні тренди розвитку хлібопекарської промисловості України. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8314> (дата звернення: 05.07.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.52

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.06.2024).

8. Офіційний сайт АПК-Інформ. Чим живе український ринок борошна у воєнний час? URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1535238> (дата звернення: 29.06.2024).

9. Офіційний сайт журналу "Харчові технології". Ринок борошна та основні тренди 2024 року. URL: <https://harch.tech/2024/02/27/rynok-boroshna-ta-osnovni-trendy-2024-roku/> (дата звернення: 29.06.2024).

10. Офіційний сайт Всеукраїнської асоціації пекарів. Ціни на хліб та виклики продовольчого сектору, спричинені війною в Україні. URL: <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikli>

ki-prodovolchogo-sektoru-spricheneni-vijnoju-v-ukraini/ (дата звернення: 30.06.2024).

11. Офіційний сайт Мінфін. Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/> (дата звернення: 30.06.2024).

12. Офіційний сайт Мінагрополітики. Загальні збитки від війни в сільському господарстві України сягнули 4,3 млрд дол. США. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagro-politiki-zagalni-zbitki-vid-vijni-v-silskomu-gospodarstvi-ukrayini-syagnuli-43-mlrd-dol-ssha> (дата звернення: 30.06.2024).

13. Офіційний сайт AgroPortal. Рентабельність близько нуля, але українці будуть із хлібом. Як працює хлібопекарська галузь в умовах війни. URL: <https://agroportal.ua/publishing/intervyu/rentabelnist-blizko-nulya-ale-ukrajinci-budut-iz-hlibom-yak-pracyuye-hlibopekarska-galuz-v-umovah-viyni> (дата звернення: 15.07.2024).

14. Офіційний сайт Українських національних новин. Імовірне подорожчання хліба: що кажуть учасники ринку. URL: <https://unn.ua/news/imovirne-podorozhchannia-khliba-shcho-kazhut-uchasnyky-rynku> (дата звернення: 20.08.2024).

15. Офіційний сайт Агро 24. Україна експортувала на третину більше кондитерських виробів: хто головні покупці. URL: https://agro.24tv.ua/konditerskih-hlibobulochnih-virobiv-ukrayina-eksportuvala-29_n2583853 (дата звернення: 17.07.2024).

16. Офіційний сайт Української асоціації аграрного експорту. URL: <https://uaexport.org/> (дата звернення: 15.07.2024).

17. Офіційний сайт новин "Бізнес Цензор". Експорт українських хлібобулочних кондитерських виробів зріс на 40%. Які країни купували найбільше? URL: <https://biz.censor.net/n3496521> (дата звернення: 25.07.2024).

18. Офіційний сайт Pro-consulting. Аналіз ринків. Фінансовий консалтинг. Аналіз ринку заморожених хлібобулочних виробів в Україні. 2024 рік. URL: <http://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-zamorozhennyh-hlebobulochnyh-izdelij-v-ukraine-2024-god> (дата звернення: 10.08.2024).

19. Офіційний сайт "Укрхлібпром". URL: http://ukrhlibprom.org.ua/ua/normativno-pravova_baza.html (дата звернення: 10.08.2024).

20. Офіційний сайт Visit Ukraine. Як скоротилася кількість населення України під час війни: підрахунки соціологів. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2023/how-the-population-of-ukraine-decreased-during-the-war-sociologists-estimates#yaka-kilkist-naseleniya-v-ukraini-syogodni> (дата звернення: 10.08.2024).

21. Офіційний сайт АПК-Інформ. Україна і світовий ринок борошна. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1537514> (дата звернення: 15.08.2024).

22. Паламаренко Я.В. Концептуальні засади формування стратегії інноваційного розвитку підприємств АПК України Інфраструктура ринку. 2019. № 29. С. 91—99.

23. Повержук У.-Ю.М. Оцінка розвитку хлібопекарської промисловості в контексті формування валової доданої вартості областей України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 9. С. 129—132.

24. Постанова від 14 квітня 2000 р. N 656 "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.07.2024).

25. Ставицький О.В. Державне управління підприємствами хлібопекарської галузі України та напрями підвищення ефективності їх діяльності. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=328> (дата звернення: 11.07.2024).

References:

1. Conflict Observatory (2022), "Ukraine's Crop Storage Infrastructure: Post-Invasion Impact Assessment", available at: <https://hub-conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/grain-1>. (Accessed 05 Aug 2024).

2. Berger, V.V. (2017), "Market research of the bakery and confectionery industries of Ukraine", Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen, vol. 1 (62), pp. 64—70.

3. Information agency "Interfax". (2024), "The Ministry of Agriculture predicts a reduction in grain production to 52.4 million tons in 2024, maintaining the oilseed crop at 21.7 million tons", available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/981090.html> (Accessed 07 July 2024).

4. Kiyko, V. Melnyk, O. and Havrylenko, O. (2023), "The bread-making industry of Ukraine in wartime conditions", Tovary i rynky, vol. 1, pp. 27—40.

5. Kostecka, N.I. (2013), "Development of bakery enterprises in Ukraine: problems and prospects", available at: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23915/1/Tezy_2013.pdf (Accessed 06 Aug 2024).

6. Novoitenko, I. and Malinovskiy, V. (2020), "State and main trends of the development of the bread bakery industry in Ukraine", Efektyvna

ekonomika, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8314> (Accessed 26 Aug 2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.52

7. The official website of the State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 29 June 2024).

8. The official website of APC-Inform (2024), "How does the Ukrainian flour market live in wartime?", available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1535238> (Accessed 29 June 2024).

9. The official site of the magazine "Food Technologies" (2024), "The flour market and the main trends of 2024", available at: <https://harch.tech/2024/02/27/rynok-boroshna-ta-osnovni-trendy-2024-roku/> (Accessed 29 June 2024).

10. The official website of the All-Ukrainian Association of Bakers (2022), "Bread prices and food sector challenges caused by the war in Ukraine", available at: <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikliki-prodovolchogo-sektoru-sprichineni-vijnoju-v-ukraini/> (Accessed 30 June 2024).

11. The official website of the Ministry of Finance (2024), "Rates, indexes, tariffs", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/> (Accessed 30 June 2024).

12. The official website of the Ministry of Agrarian Policy (2022), "The total losses from the war in the agriculture of Ukraine reached 4.3 billion dollars USA", available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-zagalni-zbitki-vid-vijni-v-silskomu-gospodarstvi-ukrayini-syagnuli-43-mlrd-dol-ssha> (Accessed 30 June 2024).

13. The official of the website AgroPortal (2022), "Profitability is close to zero, but Ukrainians will have bread. How does the bakery industry work in wartime conditions", available at: <https://agroportal.ua/publishing/intervyu/rentabelnist-blizko-nulya-ale-ukrajinci-budut-iz-hlibom-yak-pracyuye-hlibopekarska-galuz-v-umovah-viyi> (Accessed 15 July 2024).

14. The official website of Ukrainian National News (2024), "Probable increase in the price of bread: what market participants say", available at: <https://unn.ua/news/imovirne-podorozhchannia-khliba-shcho-kazhut-uchasnyky-rynku> (Accessed 20 Aug 2024).

15. The official website of Agro 24 (2024), "Ukraine exported a third more confectionery products: who are the main buyers", available at: https://agro.24tv.ua/konditerskih-hlibobulochnih-virobiv-ukrayina-eksportovala-29_-n2583853 (Accessed 17 July 2024).

16. The official website of the Ukrainian Agricultural Export Association (2024), available at: <https://uaexport.org/> (Accessed 15 July 2024).

17. The official news website "Business Censor" (2024), "The export of Ukrainian bakery and confectionery products increased by 40%. Which countries bought the most?", available at: <https://biz.censor.net/n3496521> (Accessed 25 July 2024).

18. The official website of the Pro-consulting (2024), "Analysis of markets. Financial consulting. Market analysis of frozen bakery products in Ukraine", available at: <http://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-zamorozhennyh-hlebobulochnyh-izdelij-v-ukraine-2024-god> (Accessed 10 Aug 2024).

19. The official website of the "Ukrkhliprom" (2024), available at: http://ukrhliprom.org.ua/ua/normativno-pravova_baza.html (Accessed 10 Aug 2024).

20. The official website of Visit Ukraine (2023), "How the population of Ukraine decreased during the war: estimates of sociologists", available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/2023/how-the-population-of-ukraine-decreased-during-the-war-sociologists-estimates#yaka-kilkist-naseleniya-v-ukraini-syogodni> (Accessed 10 Aug 2024).

21. The official website of APC-Inform (2023), "Ukraine and the world flour market", available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1537514> (Accessed 15 Aug 2024).

22. Palamarenko, Ya.V. (2019), "Conceptual principles of forming a strategy for the innovative development of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine", *Infrastruktura rynku*, vol. 29, pp. 91—99.

23. Poverzhuk, U.-Yu. M. (2016), "Evaluation of the development of the bakery industry in the context of the formation of the gross added value of the regions of Ukraine". *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. vol. 9, pp. 129—132.

24. Cabinet of Ministers of Ukraine (2000), "On the approval of sets of food products, sets of non-food products and sets of services for the main social and demographic groups of the population", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF#Text> (Accessed 05 July 2024).

25. Stavytsky, O.V. (2011), "State management of enterprises of the bakery industry of Ukraine and directions for increasing the efficiency of their activity", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 9, available at: <http://www.dy-nayka.com.ua/?op=1&z=328> (Accessed 11 July 2024).

Стаття надійшла до редакції 25.12.2024 р.